

9. QuickyWiki: <http://www.quickwiki.com/uk/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 23.11.2015.

10. Сніховська І. Е. Механізми, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові. – Анотація до дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». – Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://disser.com.ua/content/32153.html#download>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 23.11.2015.

Матюшко І.О.

аспірант,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

**ІСТОРИЧНІ ФАКТИ ТА АВТОРСЬКЕ БАЧЕННЯ ПОДІЙ
ПОЧАТКУ 20-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ
В РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН»**

... Віє вітер, віє вітер,
Дуба нахилиє,
Сидить козак на могилі
Та й вітру питає:
Скажи, скажи, вітре буйний,
Де козацька доля?
Де фортуна і надія
Де слава і воля? ...

(З української народної пісні).

Існує думка, що хто не знає свого минулого, не вартий майбутнього. А що з приводу тих фактів, які замовчувались? Але неминуче надходить момент прозріння. «Нині, коли розкриваються архіви ГПУ/НКВД, ми дізнаємося про справжній розмах народного повстання українського селянства проти російських окупантів» [1, с. 3].

Сюжет оповіді роману Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон» зачіпає болючі питання історичної пам'яті. Він приніс авторові кілька літературних премій, був номінований на найпрестижнішу державну літературну премію імені Тараса Шевченка. Кількаразово цей твір було перевидано, він став об'єктом особливої читацької уваги.

«Залишенець. Чорний Ворон» – це не просто історичний роман, а відповідь на питання: хто такі українці? Твір розкриває боротьбу українських повстанців проти радянської влади у 1921–1924 роках із фінальною проекцією на 1964 рік, коли головний герой роману, не знищений НКВД-істами, повертається на батьківщину.

В основу твору покладено історичні документи, зокрема з розсекречених архівів НКВС. «З середини 1920 р., – пише знаний дослідник повстанського руху в Україні тих часів Роман Коваль, – Чорний Ворон – командир ударно-розвідувального загону Степової дивізії Костя Блакитного... Загін Чорного Ворона складався переважно з колишніх махнівців, які покинули чорні прапори і перейшли під свої рідні – жовто-блакитні» [2, с. 48].

Роман вийшов мовби й чисто художнім, але за кожною подією, за кожною батальною сценою, за портретними характеристиками героїв і навіть за любовними історіями стоїть його величність документ.

Письменник поєднує історичну достовірність (документальні свідчення, які відкривають розділи роману) і авторське бачення життя отаманів Чорного Ворона і Веремія. Задokumentовані події подаються Василем Шклярем не за хронологією, а довільно, іноді після відповідної цитати викладається художня версія того, що відбувалося. В більшості випадків тексти документів наведені мовою оригіналу – російською: «Той припис мав гриф «Совершенно секретно» (курсив в оригіналі. – І. М.): *«Поддавшихся на амнистию бандитов националистической окраски поначалу ни в коем случае не расстреливать и не брать под стражу, а наоборот, после тщательной проверки привлекать к работе в соворганах, в частности в милиции, использовать в качестве агентов, секретных сотрудников, информаторов для оперативного выявления оставшихся в лесу банд и подполья. Амнистированных главарей немедленно отправляют в Харьков якобы для дальнейшего осведомления и только там после допросов уничтожат»* [3, с. 30].

Контрасти, побудовані на чергуванні українського авторського тексту і російськомовних документів, виступають особливим засобом виразності мови роману. Таку саму роль відіграє відтворення реальних історичних подій тих часів, що композиційно переплітається з їх баченням самим письменником. Як сказав В. Шкляр в одному з інтерв'ю газеті «День», «особисто мене найбільше цікавлять 1920-ті роки. Виявляється, що про них ми менше знали, ніж про Київську Русь. Бо їх приховували, отаманів навіть проклинати забороняли, щоб взагалі не згадувати... Мабуть, одна з чеснот мого роману полягає в тому, що я вперше назвав речі своїми іменами, без усіляких натяків на евфемізми» [4].

Найяскравіше авторське бачення реальних подій проявляється у найтрагічнішому і, відповідно, найбільш емоційно навантаженому епізоді роману. Мова йде про останній бій отамана Чорного Ворона. Наприклад, в автобіографічному творі осавула 1-го (основного) куреня Холодного Яру Юрія Горліс-Горського говорить: «Ворон без зброї, у скривавленому одязі, роззутий, лежав навznak із розкритими, задивленими в небо очима. Розрубана у трьох місцях голова спочивала на підкладених кимось грудках землі. Обличчя обтерте від запеченої крові. Задерев'янілі руки зігнуті на груди, між посіченими пальцями складені хрестом два набойі. Мав на тілі безліч колотих і рубаних ран... Не може Ворона забрати. Велику кривду і для козаків, і для нього зробимо. З товариством поліг – хай із товариством і спочиває...» [5, с. 229-230]. Натомість В. Шкляр оповідає про цю подію так: «Ворон поліз у

пройму. Через два сажні свічка освітила печеру. Він розглянувся, подумав, сам собі кивнув головою: сюди не полізуть... Дві гранати одна за одною покотились через пройму до льоху... Те, що сталося потім, приголомшило навіть старого ворона... Там, під землею, пролунав такий вибух, що здригнулася навіть Івано-Златоустівська церква. Погребиця спершу осіла, а потім у всіх на очах провалилася під землю... На цьому ми й прощаємося з отаманом Чорним Вороном. Більше немає достовірних джерел, щоб простежити його шлях до кінця» [3, с. 378-379]. Далі письменник продовжує: «Чекістські архіви за 1924 рік мовчать про отамана. Та ось у їхньому звіті від 1926 року натрапляємо на скупку звістку: *«Банда Чорного Ворона ліквідована 6 юня 1925 года»*. Отже, підірвавши вхід до печер, отаман зорієнтувався у лабіринтах Мотрониного монастиря і вибрався звідти на білий світ. Схоже, він зібрав новий загін і воював щонайменше до 6 червня 1925 року. Згадка про ліквідацію «банди Чорного Ворона» дає надію – в ній немає свідчення про загибель отамана» [3, с. 379].

Роман «Залишенець. Чорний Ворон» посідає чільне місце не лише у творчості Василя Шкляра, а й у літературному процесі початку XXI століття. Завдання подібних творів – зміцнювати національну свідомість, зберегти історичну пам'ять, виховати молодь справжніми патріотами своєї країни, щоб ніхто і ніколи не забув, якою ціною ми вибороли право вільно жити на нашій Богом даній землі.

Список використаних джерел:

1. Коваль Р. Увічнимо подвиг Холодноярських героїв! / Роман Коваль // Героїзм і трагедія Холодного Яру / Під заг. ред. Р. М. Ковалю. – К.: Редакція газети «Незборима нація», 1996. – С. 3-7.
2. Коваль Р. Отамани Гайдамацького краю: 33 біографії / Роман Коваль / Ред. Г. Гребенюк. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 616 с.
3. Шкляр В. М. Залишенець. Чорний Ворон / Василь Миколайович Шкляр. – Харків: Видавництво «Клуб сімейного дозвілля», 2010. – 384 с.
4. Василь Шкляр: Про ті 20-ті роки ХХ століття ми знаємо менше, ніж про Київську Русь / Інтерв'ю Марії Томак, Надії Тисячної, Олега Коцарева // День. – № 55, 30 березня 2011.
5. Горліс-Горський Ю. Ю. Холодний Яр: спогади осавула 1-го куреня полку гайдамаків Холодного Яру / Юрій Юрійович Горліс-Горський / Упор., ред., передм., примітки, біограф. довідки, додатки Р. Ковалю. – Київ: Історичний клуб «Холодний Яр»; Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2010. – 512 с.: іл. – (Серія «Українська воєнна мемуаристика»).